

COVID-19 SALGININDA İSTANBUL'DAKİ SURİYELİ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN UZAKTAN EĞİTİM DENEYİMİ

Göç, çatışma nedeniyle gerçekleştiğinde, göç eden kişilerin sığındıkları ülkelerde entegrasyonları iki nedenden ötürü zorlaşmaktadır. Bu nedenlerin ilki, kendi ülkelerinde maruz kaldıkları savaş ve şiddet deneyimlerinin hayatlarını kötü etkilemesidir.

Doç. Dr. N. Aslı Şirin

İkinci neden de sığındıkları ülkelerde temel ihtiyaçları karşılanırken güçlük çekmeleri ve toplumsal dışlanmaya maruz kalmalarıdır (Kirmayer vd., 2011). Dolayısıyla yaşadıkları bu süreç, Şeker ve Aslan (2015) ve Rutter'ın (2003) ifade ettikleri gibi, zorunlu göçmenlerin tüm yaşantılarını, çocuk ve gençlerin ise gelişimlerini de olumsuz yönde etkilemektedir (akt. Özçürümez ve İçduygu, 2020). Hali hazırda zor olan süreç doğal afet, salgın gibi olaylarla daha da zorlaşmaktadır. Mart 2020'den beri devam eden ve eğitim de dahil olmak üzere hayatın her alanını sekteye uğratan Covid-19 salgını bunun en güncel örneğidir.

Covid-19 salgınından² gerek dünya gerekse Türkiye'de en fazla etkilenenlerin başında, kalabalık gruplar halinde sağlık koşullarının elverişli olmadığı konutlarda bir arada yaşamaya mecbur kalan ve pek çok nedenden ötürü kırılgan olan mülteciler gelmektedir. Bu grup içinde de çocuk ve gençler ön plana çıkmaktadır. Doğal afet, salgın gibi olaylar zorunlu göçle yaşadıkları

1 Bu çalışma, Araştırma Üniversiteleri Destek Programı kapsamında Marmara Üniversitesi destekli "Covid-19 Salgını Döneminde İstanbul'daki Beş Üniversitede Yüksek Öğrenim Gören Suriyeli Öğrencilerin Türkiye'ye Uyum: Sorunlar ve Çözüm Önerileri" başlıklı projenin özeti niteliğindedir. Ayrıntılı bilgi için Muzaffer Dartan, İmre S. Ersoy, N. Aslı Şirin, Pınar Deniz, Suriyeli Üniversite Öğrencilerinin Türkiye'ye Uyum: Covid-19 Sürecinde İstanbul'da Beş Kamu Üniversitesinde Gerçekleştirilen Ampirik Bir Çalışma, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınevi [basım aşamasında]

2 Doç. Dr. N. Aslı Şirin, Marmara Üniversitesi, Avrupa Araştırmaları Enstitüsü, Öğretim Üyesi.

olumsuzlukları artırmaktadır.

Mülteci çocuk ve gençler için yaşamlarının temel alanlarından biri niteliğindeki eğitim Covid-19 pandemisinden olumsuz etkilenmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (2022) yayınladığı "Herkesi İçerme - Mülteci Eğitimi Kampanyası" başlıklı 2022 Eğitim Raporu'nda vurgulandığı üzere, Covid-19 pandemisi tüm çocuk ve gençlerin eğitimini olumsuz etkilerken, zorunlu göç yaşayanlar daha fazla sorunla karşılaşmışlardır.

Dünyadaki en kalabalık mülteci çocuk ve genç grubunu oluşturan Türkiye'deki Suriyeliler³ de eğitim alanında Covid-19 salgını yüzünden pek çok zorluk yaşamışlardır ve bu süreçteki deneyimleri araştırmaya değerdir. Bu gerçekten hareketle

çalışmada, Suriyeli gençlerin Covid-19 salgınıyla beraber yaygınlaşan uzaktan eğitim deneyimleri, İstanbul'daki beş kamu üniversitesi (İstanbul Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi) örneğinde incelenmektedir.

Çalışma, nicel bir araştırmaya dayanmaktadır.

3 Suriyeliler gerek uluslararası hukuka açısından gerek sosyolojik açıdan "mülteci" olarak kabul edilmektedirler. Ancak Türkiye coğrafi çekinceyle imzaladığı 1951 Birleşmiş Milletler Mülteciler Statüsüne İlişkin Sözleşme ve 1967 New York Protokolü uyarınca sadece Avrupa'dan gelen sığınmacılara "mülteci" statüsü verdiği için Suriyeliler sadece "geçici koruma" altında bulunmaktadır. Bu çalışmada Suriyelilerden "mülteci" olarak söz edilmektedir.

Araştırmanın evreni, kayıtlı oldukları İstanbul'daki tüm üniversitelerde öğrenim gören 10,325 Suriyeli, örneklem ise 200 ve üzeri öğrencisi bulunan beş kamu üniversitesinde öğrenim gören 3,883 Suriyelidir.⁴ Desen olarak tarama (survey) modeli seçilen araştırmada veriler, Arapça ve Türkçe olarak, kişilerin tutum ve eğilimlerini ölçmekte kullanılan Likert ölçeğine göre hazırlanan anket yoluyla toplanmıştır.⁵ Anket üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm Suriyeli öğrencilerle ilgili demografik bilgileri, ikinci bölüm sosyo-ekonomik profilleri ile ilgili bilgileri içermekte, üçüncü bölümde ise Suriyeli öğrencilerin Covid-19 salgını döneminde uzaktan eğitime dair görüşlerini öğrenmeye yönelik 26 tane ifade yer almaktadır. Veriler betimsel istatistik ve Ki-kare testi ile analiz edilmiştir.

PANDEMİDE UZAKTAN EĞİTİM VE İSTANBUL'DAKİ SURIYELİ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ: ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma kapsamında Ocak-Şubat 2022'de beş kamu üniversitesinde eşzamanlı olarak çevrimiçi gerçekleştirilen ankete 918 Suriyeli öğrenci katılmıştır. Ankete katılan öğrencilerin üniversitelere göre dağılımı şöyledir: İstanbul Üniversitesi'nden 466 öğrenci (%50,8); İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa'dan 129 (%14,1); Marmara Üniversitesi'nden 77 (%8,4); Sağlık Bilimleri Üniversitesi'nden 55 (%6); ve Yıldız Teknik Üniversitesi'nden 191'dir (%20,8). Ankete katılan Suriyeli öğrencilerin %56,5'ini erkekler, %43,5'ini ise kadınlar oluşturmaktadır.

Anket, dört yaş grubuna (19-21, 22-24, 25-27, 28-30) göre hazırlanmıştır. Bunlar arasında 28-30 yaş grubu, %37,7 ile en yüksek orana sahiptir. 25-27 ve 28-30 yaş gruplarında olan katılımcılar %56,2'lik bir oran ile Türkiye'de yüksek öğrenim gören Türk öğrencilerin yaş ortalamasının üstündedir. Bu durum Suriyelilerin zorunlu göçü ile yakından ilişkili olup yüksek öğrenime daha geç katılmak zorunda kaldıklarını göstermektedir. Diğer taraftan ankete katılanların öğrenim gördükleri sınıf dağılımında, Hazırlık, 1. ve 2. sınıflarda okuyanlar %57,2 ile toplam

4 Araştırmanın örneklemini, Türkiye genelindeki üniversitelerde bulunan toplam Suriyeli öğrenci sayısının %7,3'üne karşılık gelmektedir.

5 Ölçekteki ifadeler 'kesinlikle katılıyorum'dan 'kesinlikle katılmıyorum'a kadar uzanan beşli derecelendirmeye tabi tutulmuştur.

katılımcı sayısının yarısından fazlasına karşılık gelmektedir.

Ankete katılanların %83,3'ü İstanbul'da, geri kalanı ise İstanbul dışında yaşamaktadır. Bu durum katılımcıların salt eğitim amaçlı değil, yaşam mekânı olarak da İstanbul'u tercih ettiklerini göstermektedir. Katılımcıların %68,5'i aileleriyle birlikte yaşamaktadır. Bunun önemli bir nedeni maddi imkanlarının sınırlı olmasıdır. Ankete katılanların %53,8'inin yaşadığı haneler 4 ve üzeri kişiden oluşmaktadır. Bu oranlardan hareketle, Suriyeli öğrencilerin pandemi döneminde evde çalışma olanaklarının daha da sınırlı hale geldiği söylenebilir.

Ankete katılanların %69'u tam zamanlı, yarı zamanlı çalışmakta veya iş aramaktadır çünkü ailelerinin onlara maddi desteği sınırlıdır. Ayrıca %83,4'nün burs veya eğitim kredisi alamaması da onları çalışmaya zorlamaktadır. Bu durum, pandemi döneminde çevrimiçi dersleri takip etmelerini ve sonrasında derslerin video kayıtlarını tekrar izlemelerini zaman açısından zorlaştırmıştır.

Pandemi döneminde yaşanan dil sorunları değerlendirildiğinde, çevrimiçi derslerin var olan dil sorunlarını daha da arttırdığını söyleyenlerle (%40,2), etkilemediğini söyleyenlerin oranlarının (%42,6) birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. Ancak bu dönemde Türkçe dil kursuna ihtiyaç duyanların oranının %45,5 olması, Suriyeli öğrencilerin dil sorunlarının sürdüğünü göstermektedir.

Anket sonuçlarından katılımcıların eğitim sürecinde yaşadıkları dil sorunlarının öğretim elemanının dersi anlatma biçimi, Türk arkadaşlarından yeterli yardımı alamamaları, çevrimiçi ders ortamında soru sormamaları ve dersleri daha sonra video kayıtları üzerinden takip edebilme imkanlarının sınırlı olmasıyla yakından ilintili olduğu görülmektedir.

Anket sonuçlarına göre, katılımcıların %41,1'i öğretim elemanının kendilerini dikkate alarak dersi anlattığını düşünmemektedir. Ayrıca öğrencilerin sadece %37,5'i derslerle ilgili Türk arkadaşlarından yardım aldığını ifade etmiştir. Dolayısıyla katılımcılar derslerde dil kaynaklı zorluklarla karşılaşmakta ve bu zorlukları aşmada Türk arkadaşları onlara pek yardım etmemektedir.

Çevrimiçi derslerde soru sorabilmeye ilişkin olarak

ankete katılanların sadece %47,7'si soru sorabildiğini ifade etmiştir. Büyük ihtimalle bu öğrenciler, bazı üniversitelerin sayısal sınırlama getirmeleri nedeniyle (genellikle 25 öğrenciye kadar) Zoom, Google Meets, Microsoft Teams ve benzeri platformlarda küçük gruplar halinde ders yapma imkânlarından yararlanarak soru sorabilmüşlerdir. Halbuki, pandemi sürecinde uzaktan eğitimde üniversitelerin büyük öğrenci gruplarına yönelik olarak çevrimiçi platformlarda verdikleri derslerde, öğrencilerin soru sorma imkânlarının da son derece kısıtlı olduğu düşünülürse Türk ve Suriyeli öğrencilerin bu açıdan benzer sorunlar yaşadıkları söylenebilir.

Ankete katılanların üniversite içinde ve dışında sosyal ilişkileri pandemi döneminde daha olumsuz yönde etkilenmiştir. Yaşadıkları temel sorunları şöyle sıralanabilir:

- Öğretim elemanları ile ders saatleri dışında iletişim sorunları: Katılımcıların sadece %32,6'sı öğretim elemanlarıyla iletişimde sorun yaşamamaktadır. Pandemi döneminde öğretim elemanlarının öğrencileriyle iletişiminin sadece dijital ortamlarla sınırlı kalmasından dolayı bu iletişim sorunları anlaşılabilir ve benzer sorunların Türk öğrenciler için de geçerli olduğu düşünülebilir.
- Türk arkadaşlarla üniversite içi ve dışında iletişim sorunları: Ankete katılanların %48,1'inin iletişim sorunu bulunmaktadır. Pandemi dönemindeki koşullardan Türk öğrenciler de olumsuz etkilendiğinden, bu sorun anlaşılabilir bir durumdur.

- Medyadaki haberlerin Suriyelilerin toplumsal ilişkilerine etkisi: Katılımcıların sadece %32,7'sinin medyadaki olumsuz haberlerden etkilenmediği verisinden hareketle Suriyeli öğrencilerin büyük çoğunluğunun üniversite içinde ve dışında ilişkilerinin olumsuz etkilendiği söylenebilir.
- Pandemiye sosyal ilişkilerin yalnızca Suriyeli arkadaşlarla kısıtlı olması: Ankete katılanların %46,1'inin ilişkileri Suriyeliler ile sınırlı kalmış, %16,3'ünün ise konuyla ilgili kararsızlığını dile getirmiştir.

Ankete katılanların gelecek ile ilgili düşünceleri şu şekilde özetlenebilir: Katılımcıların %65,7'si pandemi ve/veya öğrenim hayatları bittiğinde Türkiye'de kalıp iş bulmak isteklerini ifade etmiştir. %22,8'lik bir kesim bu konuda kararsızdır. Türk işgücü piyasasındaki konjonktürel gelişmelere bakılırsa, kararsızların büyük çoğunluğunun yurt dışına çıkma eğilimlerinin zamanla artacağı söylenebilir. Pandemi ve/veya öğrenim hayatları bitince Türkiye'den ayrılmaları durumunda Suriye'ye kesin dönüş yapmaya katılımcıların %26,9'u evet, %36,2'si hayır derken %36,9'luk bir kesim ise kararsız kalmıştır.

Suriye'de güvenli koşulların oluşmaması geri dönüşleri giderek zorlaştırmaktadır. Bu nedenle katılımcılar arasında Suriye'ye geri dönmeyi düşünenlerin sayısının daha da azalacağı beklenirken, kararsızlar arasında dönmeyi düşünenlerin oranının da artabileceği söylenebilir. Üçüncü ülkeye gitme konusunda ise, %31,3 oranda katılımcı gelişmiş Avrupa ülkelerine gitme

eğilimini ifade ederken, %30,6'lık bir kısmı bu konuda kararsız kalmıştır. Türkiye'de iş bulma olanaklarının zorlaşması ve Suriye'deki koşulların geri dönüş için elverişsiz olması yüzünden pandemi ve/veya öğrenim sonrası üçüncü ülkelere gitme eğilimlerinin daha yüksek olması anlaşılabilir.

Sınav usulleri ile ilgili tercihlerde, katılımcıların %76,1'lik bir oran ile çoktan seçmeli soruları tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum da öncelikle dil sorunları açısından Suriyeli öğrenciler için anlaşılabilir bir durumdur.

Suriyeli öğrencilerin pandemi döneminde üniversite kampüsünde sosyal, kültürel, sportif ve benzeri faaliyetlere katılma, kantinden faydalanmaya ilişkin görüşleri de alınmıştır. Ankete katılanların %60'ı pandemi sürecinde gerekli tedbirlerin alınması şartıyla üniversite kampüsündeki sosyal, kültürel ve spor etkinliklerden yararlanmayı tercih etmiştir. Üniversite ortamında sosyal ve kültürel etkinliklere katılma isteği pandeminin zorunlu izolasyon döneminde de bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Gelirlerin düştüğü ve harcamaların arttığı bir ortamda öğrencilere bu etkinliklerin çok daha cazip koşullarda sunulmasının bu tercihte önemli bir rol oynadığı düşünülebilir. Aynı nedenden ötürü katılımcıların yemekhanenin açık olmasını tercih etmeleri de anlaşılabilir bir durumdur.

Pandemi döneminde uzaktan eğitime öncelik verilse de Suriyeli öğrencilerin gerek sosyal nedenler gerekse derslerle ilgili olarak öğretim elemanları ve Türk arkadaşlarıyla doğrudan iletişim kurabilmek açısından eğitimin hibrid yapılmasını tercih ettikleri (%56,3) görülmektedir. Katılımcılar, üniversite yaşamına uyumları ve eğitimde başarılı olmaları amacıyla, sorunlarının çözümünde onlara yardımcı olmak üzere üniversitelerin Öğrenci İşleri Daire Başkanlıkları bünyesinde özel bir birimin oluşturulmasını yüksek bir oranla (%78,3) tercih etmektedirler. Böyle bir danışmanlık biriminin kurulması, 2011'den beri devam eden kitlesel zorunlu göç sonucu Türkiye'ye gelen Suriyeliler başta olmak üzere tüm yabancı uyruklu öğrencilerin üniversitemizde giderek arttığı için gereklilik arz etmektedir.

SONUÇ

Mart 2020'den beri devam eden Covid-19 küresel salgını sosyal yaşantıyı her alanda ciddi şekilde

etkilemiştir. Salgından olumsuz etkilenen alanlardan biri de eğitimidir. Pek çok ülkenin eğitim sisteminde önemli değişiklikler yapılmış, üniversitelerde yüz yüze eğitimden hibrit eğitim uygulamasına geçilmiştir. Türkiye de hibrit eğitim uygulamasına geçilen ülkelerden biridir. Söz konusu uygulama üniversitelerde öğrenim gören hem Türk öğrencileri hem de yabancı uyruklu öğrencileri etkilemiştir.

Bu çalışmada, Türkiye'deki üniversitelerde en büyük yabancı uyruklu öğrenci grubunu oluşturan Suriyelilerin uzaktan eğitim deneyimi İstanbul'da bulunan beş kamu üniversitesinde öğrenim görenler üzerinden incelenmektedir. Suriyeli öğrencilerin uzaktan eğitim uygulamasında karşılaştıkları sorunların saptanması, gelecekte karşılaşılabilecek sorunların çözümü açısından yol gösterici olacaktır. Ayrıca Suriyelilerin on yılı aşkın bir süredir Türkiye'de yaşadıkları ve ülkelerine geri dönme olasılıklarının zayıfladığı göz önünde bulundurulursa, Suriyeli üniversite öğrencilerinin aldıkları üniversite eğitimi ve gösterecekleri başarılar önem taşımaktadır. Bu sayede Suriyeliler hem mezuniyet sonrasında işgücü piyasasının çeşitli alanlarında istihdam edilerek ülkenin iktisadi ve sosyal gelişimine katkı sağlayacaklar hem de Türk toplumuyla kaynaşma olanakları artacak ve Suriyelilerle ilgili var olan önyargıların yıkılması mümkün olabilecektir. Bu anlamda Suriyeli öğrencilerin üniversite eğitiminin karşılaştıkları sorunların çözülmesi önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Kirmayer, L. J., Narasiah, L., Munoz, M., Rashid, M., ... Pottie, K. (2011). Common mental health problems in immigrants and refugees: general approach in primary care. *CMAJ*, 183(12), E959-E967, doi: <https://doi.org/10.1503/cmaj.090292>

Özçürümez, S. ve A. İçduygu (2020). Zorunlu Göç Deneyimi ve Toplumsal Bütünleşme – Kavramlar, Modeller ve Uygulamalar ile Türkiye. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

UNHCR. (2022). All Inclusive-The Campaign for Refugee Education, <https://www.unhcr.org/publications/education/631ef5a84/unhcr-education-report-2022-inclusive-campaign-refugee-education.html> adresinden erişildi